

Feltbestemmelse af Hvidbrynet Løvsanger, Fuglekongesanger, Brun Løvsanger og Schwarz' Løvsanger

KLAUS MALLING OLSEN

Der registreres regelmæssigt asiatiske Phylloscopus-sangere i Vesteuropa. Dette øger behovet for viden om disse sangeres feltkendetegn. Der er i de senere år fremkommet en del udenlandsk litteratur om feltbestemmelse – herunder stemmeoptagelser – som føjer ny vigtig viden til de gængse felthåndbøgers. Hertil kommer flere danske ornitologers erfaringer med disse arter både i ind- og udland. De fire sangere, som her beskrives, er således fra flere synsvinkler aktuelle.

Fire asiatiske *Phylloscopus*-sangere – Hvidbrynet Løvsanger, Fuglekongesanger, Brun Løvsanger og Schwarz' Løvsanger – er i de senere år stadig hyppigere observeret på efterårstræk i Vesteuropa. Iagttagelserne ligger fra september til et stykke ind i november, og særligt mange sås i hele Vesteuropa i det sene efterår 1987, hvor østlige vinde dominerede. Her var der flere steder mulighed for at observere disse ellers så udprægede »fuglestationsarter« i felten, og det er bl.a. erfaringer fra dette år, der ligger til grund for denne artikel. Jeg har også set arterne i Indien, Thailand og Nepal i vinteren 1978/79, og et par gange i Danmark og Sverige. Desuden er relevant litteratur gennemgået (se listen sidst i artiklen), og fotos og skindlagte fugle er studeret. Givende diskussioner er foretaget med en række ornitologer.

Denne artikel omhandler feltbestemmelse af de fire nævnte arter. Desuden omtales Fuglekonge *Regulus regulus* og Gransanger *Phylloscopus collybita* – de arter, som giver størst muligheder for forveksling. For adskillelse fra øvrige sangere, samt Rødtoppet Fuglekonge *Regulus ignicapillus*, henvises til bestemmelseslitteraturen.

Fuglekongesangerens optræden i Danmark er tidligere omtalt af Lyngs & Rabøl (1983). For arternes øvrige optræden i Danmark henvises til rapporterne fra Sjældenhedsudvalget, der regelmæssigt publiceres i DOFT.

Følgende takkes varmt for givende diskussioner, brevveksling, udlån af fotos m.m.: Arnoud B. van den Berg, John Faldborg, Knud Falk, Tommy Jensen, Stig Jensen, Michael Fink Jørgensen, Henrik Kisbye, Nils Kjellén, Peter Lyngs, Killian Mullarney, Brian Rasmussen, Lars Svensson, Ola Svensson, Rasmus Turin, Oluf

Lou og Göran Walinder. En stor tak rettes desuden til personalet på Zoologisk Museum, København, for adgang til skindsamlingerne, samt til Carl Christian Tofte for udarbejdelse af den planche, der ledsager artiklen.

Gransanger *Phylloscopus collybita*

En typisk *Phylloscopus*, der ofte er den talrigste sanger på den tid, hvor de sibiriske sjældenheder dukker op. Den er olivengrøn på oversiden og mere grålig på undersiden. I forhold til Løvsanger *Phylloscopus trochilus* er den brunere, mere umarkeret, og har en kortere, svagere øjenbrynsstribe af omtrent samme længde foran og bag øjet. Tøjle og øjenstribe er lidt mørkere end omgivelserne, men ikke særligt påfaldende. *Kinden* er næsten ensfarvet *grå*, og kun i ekstreme tilfælde så lys som øjenbrynsstriben, således som man oftest ser det hos Løvsanger. Gransangerens øje kan i disse ret umarkerede omgivelser stå ret tydeligt frem og den hvide øjenring virke påfaldende, næsten som en hvid »tåre« nedadtil. Gransangerens vinge er med tydeligt kortere hånd end Løvsangerens: forholdet tertiær: vingespids er ca 2:1 (1,0 - 1,5:1 hos Løvsanger), og selve hånden synes let afrundet, sjældent så tilspidset som Løvsangerens.

Vingerne er uden markerede tegninger. Dog er alula mørkebrun til sort, og hos mange ses om efteråret et svagt, lysegråt til oliventonet vingebånd, der kan være ret langt og svungent. Dette ses især hos østlige fugle (se nedenfor).

Gransangerens kald er et opadgående »y-ip«, med tryk på kaldets sidste del. Løvsangerens kald er mere udtrukket og todelt, »hy-id«, hvor trykket falder på første del.

Den grå, sibiriske race *tristis* mangler grønt i dragten (bortset fra lysegult i armhule/undervin-

ge), men har – som andre racer – olivengrønne kanter på svingfjerene. Brungrå individer kan ligne Brun Løvsanger, men er lysere og har helt sort næb og sorte ben. Selvom øjenbrynsstriben tit er lysere og kraftigere end hos vore hjemlige former, er den dog sjældent så kraftig som hos Brun Løvsanger.

Tristis-racen har et kyllingeagtigt »piip«-kald. Dette kan dog også høres fra mere vestlige former (fra overlappingsområdet?), ligesom meget grå fugle kan kalde som »almindelige« Gransangere. *Tristis* danner en flydende overgang til vestlige former, og det er kun muligt med sikkerhed at bestemme dem i hånden (Svensson 1984b).

Gransangeren bevæger sig under fødesøgningen ret roligt gennem træer og buske, både højt og lavt, og ofte frit fremme. Den bevæger hyp-pigt vinger og især hale i små spjæt. Som andre *Phylloscopus*-sangere svirrer den undertiden foran blade og smågrene. Den er dog her tung og klodset i sammenligning med Fuglekonge, Fuglekongesanger og Hvidbrynet Løvsanger.

Fuglekonge *Regulus regulus*

Denne vor mindste fugl er let at kende. Særligt er det store hoved påfaldende, med stort fremstående øje. En sort stribe nedad fra mundvigen giver den et særligt, sørgmodigt udseende. Kronen er gul til gulorange, med rød basis hos hannerne. De mørke vinger har et ret bredt, gulhvidt vingebånd og et lyst felt, der kan give mindelser om de to lyse vingebånd hos Hvidbrynet Løvsanger og Fuglekongesanger. Et godt kendetegn hos Fuglekongen er dog den *brungrå* underside, da både Hvidbrynet Løvsanger og Fuglekongesanger har hvide til gråhvide undersider.

Fuglekonger afsøger omhyggeligt træer og buske i små »hop«, før de ivrigt kaldende bevæger sig videre gennem terrænet. De flakser hyppigt med vingerne, og svirrer tit foran blade eller tæt ved stammen. Den almindeligste stemme er et flerleddet, meget højt og lyst »si-si«, men man hører desuden tit et kort, lidt opadgående »swii«.

Hvidbrynet Løvsanger *Phylloscopus inornatus*

Hvidbrynet Løvsanger er den hyppigste af de omtalte sibiriske sangere i Vesteuropa. Den er nu en regelmæssig efterårsgæst i Danmark, og alene i efteråret 1986 observeredes mere end 40 eksemplarer.

Hvidbrynet Løvsanger ligner en lille, korthalet og kontrastrigt tegnet Gransanger. Oversiden er – særligt hos ungfugle – frisk olivengrøn, men er

ofte mattere senere på efteråret. Undersiden er hvidlig til hvidgrå, ofte lidt mørkere (og med svagt gullige striber) over brystet. Hovedet er markant tegnet, med en meget *lang, hvidlig til gulhvid øjenbrynsstribe*, der i hele sin længde afgrænses nedadtil af en sort øjenstribe. Issen er olivengrøn, ofte med en lidt mørkere stribe lige over øjet, hvilket yderligere kan fremhæve øjenbrynsstriben. Issens centrale del kan være lidt lysere, men er aldrig markant afsat som hos Fuglekongesangeren. En lysere grøn plet ses tit bagest i issen, på højde med øjenbrynsstribernes afslutning. Overgumpen er ofte lidt lysere olivengrøn end ryggen, men er aldrig tydeligt kontrasterende som hos Fuglekongesangeren.

Den mørke vinge har *to tydelige hvide vingebånd*, der kan være lidt gul- eller lysegrønt tonede. Særligt er det bageste langt og påfaldende, men også det forreste er i reglen så tydeligt, at man omgående bliver opmærksom på det. De mørke *tertiærer* har *brede lyse rande*. På den samlede vinge ses tit et løvgrønt felt over svingfjerene, og håndsvingfjerene har tydeligt hvide spidser.

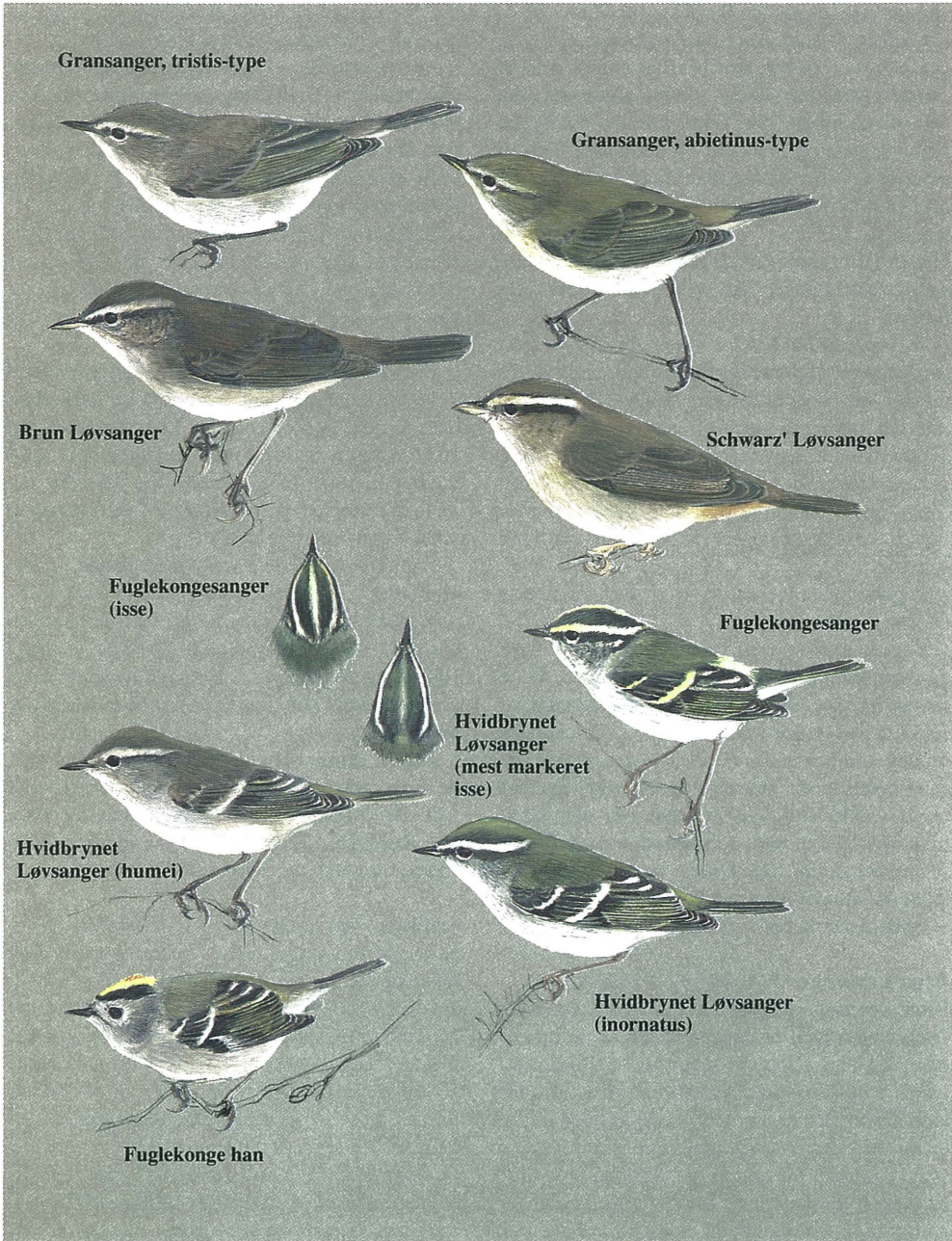
Næbbet er kortere end Gransangerens, og er mørkt med lys basis på undernæbbet. Benene er lysebrune.

I forhold til Gransangeren bevæger Hvidbrynet Løvsanger sig hurtigt omkring og kan være svær at holde i kikkerten. Den lader tit sit karakteristiske kald høre: et todelt »su-iit«, opadgående og med betoning på sidste del. Det påhæftes tit et ekstra led fortil, og kan have sortmejsetone. Også andre kald kan minde om Sortmejsje *Parus ater*: »dzeeb«, »dsüb«.

Denne beskrivelse passer på nominatformen. En anden race, *humei*, er truffet nogle få gange i Vesteuropa (Danmark, Sverige, Holland og England) (Svensson 1985, Have 1985, Olsen 1988), især sent på efteråret og om vinteren. Den har kortere, fuglekongeagtigt og om efteråret sort næb, og kortere, men beigetonet øjenbrynsstribe. Oversiden er grågrøn. Det forreste vingebånd er så kort, at det ofte ikke ses i feltet. Kaldet er også anderledes: en lys, tredelt figur, der kan sammenlignes med Hedelærkens *Lullula arborea* trækkald, »tse-e-lo«, eller i simplere form kan minde om visse kald hos spurve *Passer* spp.

Fuglekongesanger *Phylloscopus proregulus*

En *fuglekongesanger* sanger, der er endnu mere korthalet og kompakt end Hvidbrynet Løvsanger. I formen minder den om en Fuglekonge, men dens meget kontrastrige dragt og hvide underside

Carl Christian Tofte

Reproduktionen af farveillustrationerne i dette nr er betalt af Brock & Michelsen Brilleoptik A/S, eneimportør af Zeiss, Vesttyskland

afslører den omgående for det trænedede øje. *Hovedet* virker således *stort med påfaldende tegnninger*. Issen er næsten sort (særligt bagtil) med en *distinkt gullig issestribe*, skarpt afgrænset mod den olivengrønne ryg. Den gulhvide øjenbrynsstribe er lang og markant, og afgrænses nedadtil af en bred sort øjenstribe. Øjenbrynsstriben er ofte varmt gul foran øjet. Disse markante hovedtegnninger har givet den tilnavnet »tigerdyret« blandt feltornitologer! Hovedtegnningerne bliver særligt påfaldende, når fuglen ses oven- eller bagfra.

To hvidgule vingebånd – det forreste tit kort, som en plet – forstærker det sribede indtryk. De minder om Hvidbrynet Løvsangers vingebånd, men det bageste er særligt fremtrædende.

Oversiden er olivengrøn med en *distinkt lysegul overgump*, der bedst ses, når fuglen svirrer foran blade, men som også kan ses i glimt, når fuglen hastigt bevæger sig omkring på fødesøgning.

Fuglekongesangerens næb er kort og mørkt, benene mørkebrune.

Fuglekongesangeren bevæger sig endnu hurtigere omkring end Hvidbrynet Løvsanger, den er tit kun fremme i korte glimt og kan pludselig forsvinde i et dyk ned i tæt vegetation. Kaldet høres mindre end hos andre *Phylloscopus*-sangere. Det er et opadgående, lidt hæst Gransanger-lignende »sweii«, eller »tuiti«, der er beskrevet som Grønirisk-agtigt, eller som »en Sortklire med *Phylloscopus*-karakter« (P. Lyngs pers. comm.). Et kald, der minder mere om Hvidbrynet Løvsanger, er også bemærket om efteråret.

Brun Løvsanger *Phylloscopus fuscatus*

Brun Løvsanger ligner en lille mørk og buttet Gransanger. Den er den mørkeste af de omtalte arter, og kan i flugten tages for en lille, kortvinget Rødhals *Erithacus rubecula* med afrundet hale. Oversiden er *mørkebrun*, undertiden med et let oliventonet anstrøg (ungfugle efterår) og en svagt rusttonet overgump. Undersiden er hvidgrå til grågul, mørkest over bryst, flanker og undergump, men undergumpen er ikke i tydelig kontrast til resten af undersidens mørke farvning. Vingen er ret umarkeret, men hos nogle kan ses et svagt rusttonet vingebånd (slid af spidser på store dækfjer). I form minder vingen om Gransangerens.

Brun Løvsanger er altså en ret umarkeret tegnsanger. Men den har en *lang, lys øjenbrynsstribe*, der er *lysest foran øjet og orange- til rusttonet bagtil*; den er velmarkeret i hele sin læng-

de, da tøjlestriben er velafsat mørk (giver fuglen et lidt »vredladent« udtryk) og fortsætter i en mørk øjenstribe i øjenbrynsstrubens længde. Øjenbrynsstriben kan dog variere noget. Hos velmarkerede eksemplarer kan den synes lige lys i hele sin længde, men den kan af og til være så brun, at den næsten forsvinder i det brune ansigt. Kinderne er grå og ofte lidt mørkplettede.

Næbbet er *gransangerlignende* med *gullig basis* på undernæbbet. De ret lange og tynde ben er lidt lysere end Gransangerens og har gullig bagkant; men de er tydeligt mørkere end hos en normal Løvsanger.

Brun Løvsanger færdes skjult i tæt, kratlignende vegetation, sjældent mere end en halv meter over jorden. Den er konstant i bevægelse og gør et »frustreret« indtryk med gentagne små spjæt med vinger og hale. Undertiden ses den dog mere frit fremme og højere oppe – men reglen er, at den færdes lavt og skjult.

Kaldet er et hårdt, ganske smældende »tjack« eller »tæk«, der minder om kald fra Munk *Sylvia atricapilla* eller Gærdesanger *Sylvia curruca*. Hørt tæt på kan det være forbavsende kraftigt. Når fuglen er ophidset, kan kaldet gentages i små serier, omtrent som hos Gærdesmutten *Troglodytes troglodytes*.

Fuglen skifter opholdssted med en lav strygende flugt, for pludselig at lade sig dumpe lodret ned i den tætte vegetation. Den minder da om en lille Rødhals, men kan også ligne en Cettisanger *Cettia cetti* eller en langhalet Gærdesmutte.

Schwarz' Løvsanger *Phylloscopus schwarzi*

Schwarz' Løvsanger er lidt større og mere langhalet og kortvinget end Brun Løvsanger. Oversiden er lysere og mere olivenbrun end hos denne. Undersiden varierer fra brunhvid til gulbrun, kraftigst farvet over bryst, flanker og undergump. Undergumpen er altid varmt *gulbrun til rustbrun* og tit *i kontrast til den øvrige underside*. Denne karakter er stort set forbigået i bestemmelseslitteraturen, men er dog nævnt af Round (1988).

Hovedet kan være så stort, at man dårligt tror, man har en *Phylloscopus* foran sig. Det er desuden kraftigt (med »tyrenakke«). Øjenbrynsstriben er *lang og bred, gulbrun foran øjet* og som regel *hvidere bagtil* (modsat Brun Løvsanger!), men kan dog være varmt gultonet i hele sin længde. Den sorte øjenstribe er for det meste ret diffus foran øjet, men er altid bred og distinkt bagtil og følger i hele længden øjenbrynsstriben. Den lyse øjenbrynsstribe kan yderligere fremhæves af en mørk stribe nederst på issen, lige

over øjet. Afhængigt af hovedbevægelserne kan øjenbrynsriben svippe lidt opad bagtil – en karakter, der også kan ses hos Brun Løvsanger.

Næbbet er *tykkere og lysere* end hos andre *Phylloscopus*-sangere, og minder af form mere om Havesangerens *Sylvia borin* eller om en mejses *Parus* sp. Benene er *kraftigere* end hos andre *Phylloscopus*-sangere og vidner om, at arten færdes meget på jorden. De er *rødgule til brungule*.

Som Brun Løvsanger er Schwarz' Løvsanger en fugl, der gemmer sig i tæt vegetation. Man ser den tit hoppe omkring på jorden, hvor den bevæger sig roligere rundt end Brun Løvsanger uden dennes hyppige spjættende vinge- og halebevægelser. Blandt andet kan den »fryse« i længere perioder, hvis den føler sig forstyrret.

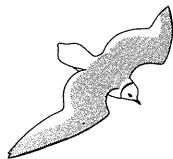
Schwarz' Løvsanger har flere, ret lavmælte kald. Hyppigste kald fra fugle på efterårstræk er et kort »tjuck«, »tet« eller »tek«, der er blødere end Brun Løvsangers. Kaldet kan minde om et blødt, dybt Rødhalse-kald, imiteret med »tunge-spids midt på gane«. Dette kald er også sammenlignet med et blødt kald af Lille Fluesnapper *Ficedula parva*. Hvis fuglen føler sig forstyrret, høres det tit i små serier på to-tre kald. Fra overvintrende fugle er hyppigste kald et nervøst »prit-prit« (Round 1988).

Citeret og anden relevant litteratur

- Dean, A. R. 1985: Review of British status and identification of Greenish Warbler *Phylloscopus trochiloides*. – British Birds 78: 437-450.
- Have, T. M. van der 1985: Subspecies identification of two Yellow-browed Warblers *Phylloscopus inornatus* in the Netherlands in 1982. – Dutch Birding 7: 129-133.
- Ijzendoorn, E. J. van 1981: Differences between two Radde's Warblers *Phylloscopus schwarzi* in Netherlands in October 1981. – Dutch Birding 3: 113.
- Lyngs, P. & J. Rabøl 1983: Invasion fra øst. – Fugle 1983(1): 20-21.
- Madge, S. C. & R. Grimmett 1984: Field identification of Radde's *Phylloscopus schwarzi* and Dusky Warblers *Phylloscopus fuscatus*. – British Birds 80: 593-604.
- Mild, K. 1987: Sovjet Bird Songs. Kasette. – Kobbarvägen 23, S -175 72, Järfälla, Sverige.
- Olsen, K. M. 1988: Sjældne fugle i Danmark og Grønland i 1986 og 1987. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 82: 81-100.

- Peterson, R. T., G. R. Mountfort & P. A. D. Hollom 1985: Europas Fugle. Oversat og bearbejdet af D. Boertmann & J. Fjeldså. – G. E. C. Gads forlag.
- Pettersson, M. 1988: Guide för fältbestämning av *Phylloscopus*-sångare. – Fältbiologen 1988(2): 17-21.
- Round, P. D. 1988: Field identification of Radde's *Phylloscopus schwarzi* and Dusky Warblers *Phylloscopus fuscatus*. – British Birds 81: 532.
- Sharrock, J. T. R. (red.) 1980: The frontiers of bird identification. – Macmillan, London.
- Svensson, L. 1984a: Soviet birds. Kasette. – Lars Svensson, Stockholm.
- Svensson, L. 1984b: Identification guide to European passerines. 3rd ed. – Märstatryck, Stockholm.
- Svensson, L. 1985: Subspecies identity of Yellow-browed Warblers *Phylloscopus inornatus* at Delft in winter of 1982/83. – Dutch Birding 7: 145.
- Williamson, K. 1967: Identification for ringers 2, 2nd ed. – BTO, Tring.
- Ullman, M. 1985: Brunsångare *Phylloscopus fuscatus* vid Segerstad 27. Oktober 1981. – Calidris 14: 85-87.

DUTCH BIRDING

Quarterly journal
for every keen
birder!

- Excellent papers on identification, distribution, movements and behaviour of Palearctic birds.
- Latest news on rare birds in the Netherlands and Belgium.
- In English or with English summaries.
- Well produced with numerous high quality photographs.

For information write to:
Dutch Birding, Postbus 5611,
1007 AP Amsterdam,
Netherlands.

Subscribers to *Dutch Birding* can claim 25% off a *British Birds* subscription.